

सिमान्तकृत समुदायको सशक्तिकरणका लाभि सामाजिक
न्याय र शिक्षा अधिकार कार्यक्रम (रूपान्तरण)

नमुना विद्यालय सिकाई तथा उपलब्धिहरु

प्रकाशक

सहयोग

समन्वय

विद्यालयको पृष्ठभुमि:

छनौट भएका नमुना विद्यालयहरु २०१५ मा ३ वटा विद्यालय नमुनाको रूपमा छनौट भएका थिए। ति छनौट भएका विद्यालय श्री जनता आधारभुत विद्यालय मायादेवी ३ फुलिका, श्री राष्ट्रिय आधारभुत विद्यालय, शुद्धोधन १ अन्नाठ, श्री मा(ध्यमिक विद्यालय, धतुरगढ, शुद्धोधन २ धतुरगढ रहेका थिए भने २०१९मा श्री राष्ट्रिय आधारभुत विद्यालय, शुद्धोधन १ अन्नाठलाई नलिए श्री पूर्णकेशर माध्यमिक विद्यालय वगदीलाई छनौट गरिएको थियो। जसको संक्षिप्त परिचय यस्तो रहेको छ।

- ✓ श्री जनता आधारभुत विद्यालय: यो विद्यालय मायादेवी ३ फुलिकामा अवस्थित विद्यालय हो। मायादेवी ३ फुलिकामा जम्मा ६ वटा विद्यालय रहेका छन्। ति ६ वटा विद्यालय मध्ये छनौटको आधार र सूचकहरूमा सबैभन्दा बढी नम्बर लिएर यो विद्यालय छनौटमा परेको हो।

नमुना विद्यालय छनौटका आधार

- विद्यालय सामुदायिक विद्यालयको रूपमा स्थापना भै संचालन भएको हुनु पर्ने छ।
- एक वडामा एक विद्यालय भन्दा वढि नहुने गरि छनौट गरिने छ।
- विद्यालय छनौटका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक शिक्षक संघ तथा शिक्षकहरूवाट प्रतिवद्धता जनाएको हुनु पर्नेछ।
- गाउँ शिक्षा समितिवाट विद्यालयका लागि रकम विनियोजित गरेको वा गर्ने प्रतिवद्धता गरेको हुनु पर्ने छ।
- विद्यालयको पूर्वाधार तथा आवश्यक संख्यामा विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्न जिल्ला कार्यक्रम सल्लाहकार समिति वा जिल्ला शिक्षा विकास तथा समन्व्य कार्यालय संगको प्रतिवद्धता जनाएको हुनु पर्ने छ।
- नमूना विद्यालयका लागि गरिव विपन्न तथा पिछडीएको समूदायमा संचालन भएको विद्यालयलाई प्राथमिकता प्रदान गरिने छ। सम्बन्धि विद्यालयले अभिभावक भेलावाट नमूना विद्यालय संचालनका लागि प्रतिवद्धता जाहेर गरि नमूना विद्यालय संचालनका लागि अनुरोध गरिएको हुनु पर्ने छ।
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक संघ लगायतका संरचनाहरूको आवधिक रूपमा तोकिएको समयका लागि निर्वाचन भएको।
- विद्यालयको हाता भएको र अन्य पूर्वाधारहरु तथा खेल मैदान भएको।
- बालमैत्री, लैगिंग मैत्री तथा समाहित शिक्षा कार्यक्रम संचालन भएको विद्यालयको रूपमा रहेको।
- अन्य कुराहरु जिल्ला कार्यक्रम सल्लाहकार समितिले तोके बमोजिम हुने छ।
- विद्यालयका गुनासो सुनुवाई समिति, महिला फोकल शिक्षक, वालसंरक्षण समिति, वालकलव गठन भई कार्य गरे को विद्यालय।

नमुना विद्यालय छनौटको विधि तथा प्रकृया:

- नमुना विद्यालय छनौटका लागि सेवा क्षेत्र भित्र रहेका सबै विद्यालयहरु अन्तर्गत रहेका कक्षा १ देखि ८ सम्म र कक्षा १ १ देखि १२ सम्मका विद्यालयलाई प्राथमिकतामा राखेर गरिने छ।
- नमुना विद्यालय छनौटका लागि विद्यालयहरूवाट परियोजना प्रस्तावना माग गरि परियोजना व्यवस्थापन समितिवाट निर्णय गरि नमुना विद्यालय छनौट गरिने छ।
- नमुना विद्यालय छनौटका लागि सम्बन्धीत विद्यालय सेवा क्षेत्रमा गई तपसिल अनुसारका सूचकहरू पुरा गरेको छ वा छैन भनेर तय गरि सूचक अनुसार धेरै नम्मर ल्याउने विद्यालयलाई प्राथमिकतामा राखेर गरिने छ।
- नमुना विद्यालय छनौटका लागि विषगत विज्ञ मार्फत विद्यालयको अध्ययन तथा अवलोकन तथा सूचकहरूको वारे मा विश्लेषण गरि संचालन गरिने छ।
- सूचक अनुसार छनौट भएको विद्यालयमा रहेका विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, वालकलव, अधिकारवालाहरूको लक्षित समूह संग छलफल तथा अन्तकुया कार्यक्रम संचालन गरिने छ।
- नमुना विद्यालयका लागि विद्यालय सूधार योजनामा विषयवस्तु समावेश गरि सकेपछि मात्र विद्यालयलाई सहयोग उपलब्ध गराईने छ।

छनौटमा परेका विद्यालयको नामः

१. श्री जनता आधारभूत विद्यालय मायादेवी ३ फुलिका
२. श्री राष्ट्रिय आधारभूत विद्यालय, शुद्धोधन १ अन्नराठ
३. श्री माध्यमिक विद्यालय, धतुरगढ, शुद्धोधन २ धतुरगढ
४. श्री पूर्णकेशर माध्यमिक विद्यालय, शुद्धोधन १ बगदी

नमूना विद्यालयका लागि न्यूनतम सूचक तथा अंकभार

विद्यालयलाई नमूनाको बारेमा मूल्यांकनका लागि देहायका सूचकहरु तथा अंक भार रहेने छ ।

क्र. स.	विषयगत क्षेत्र	सूचक	अंक भार	प्राप्तांक
१	विद्यार्थी भर्ना तथा टिकाउ	क. सेवा क्षेत्रका सबै वालवालिकाहरु विद्यालयमा भर्ना भएका हुनेछन् ।	२.५	
		ख. ३ वर्ष पुरा गरेका वालवालिकाहरु मध्ये ६७ प्रतिशत वालवालिकाहरु वाल(विकास केन्द्र मार्फत कक्षा १ मा भर्ना भएका हुने छन् ।	२	
		ग १४ वर्ष भन्दा कम उमेर समूहका विद्यालय छाडको मध्ये ५० प्रतिशत वालव(वालिकाले पुःन अध्ययन पुरा गरेका हुनेछन् ।	१.५	
		घ. विद्यालयमा टिकाउदर ९० प्रतिशत नायेको (२ वर्षका आधारमा)	१.५	
		ड. विद्यालय सेवा क्षेत्रलाई पूर्ण भर्ना क्षेत्रको रूपमा घोषणा गरेको ।	१	
२	सिकाई उपलब्धि	क. मासिक रूपमा सिकाई उपलब्धि मूल्यांकन गर्ने गरेको ।	१.५	
		ख. विद्यार्थीहरुको सजनशिलताको मूल्यांकन भएको ।	१	
		ग. सिकाई उपलब्धि दर ६५ प्रतिशत नायेको ।	२	
		घ. विद्यालय खुलेको दिन न्यूनतम २२० दिन पुरा भएको ।	२	
		ड. विद्यालयले अतिरिक्त विषय अध्यापन गर्ने व्यवस्था भएको ।	१.५	
		च. कक्षा संचालन हुने दिन १९२ दिन पुरा गरेको ।	१.५	
		छ. पूस्तकालयको व्यवस्था भएको ।	१	
		ज. विज्ञान प्रायोगशालाको व्यवस्था गरिएको ।	१	
३	बाल मैत्री	झ. शिक्षण सिकाईका लागि प्रचलित पछिल्लो प्रविधिको प्रयोग गरिएको ।	२	
		क. भौतिक पूर्वाधारहरु सबै वालमैत्री तथा अपांग मैत्री भएको ।	३	
		ख. वालवालिकालाई दण्ड सजाय पूर्णतया निषेध गरेको	२	
४	लैगिक मैत्री	ग. विद्यालयका नीति नियमहरु सबै बालअधिकार मूर्खि भएको ।	३	
		क. छात्र तथा धात्राका लागि छुट्टाछुट्टै चर्पिको व्यवस्था र प्रयोग गरिएको ।	१.५	
		ख. छात्र तथा धात्रा विच जातीय, वर्गीय तथा क्षेत्रीय विभेद नभएको ।	२	
		ग. विद्यालयमा लैगिक नीति निमार्ण भै कार्यान्वयन भएको ।	१.५	
		घ. छात्राहरुका लागि सेनेटरी प्याडको व्यवस्था र प्रयोग भएको ।	१.५	

५	सरसफाई तथा बातारणन संरक्षण	क. विद्यालयल हाता भित्र बृक्षारोपण गरिएको ।	२	
		ख. फोहरको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरेको ।	२	
		ग. चर्पिको उपलब्धता र सहि प्रयोग भएको ।	२	
		घ. हात धुने असल अभ्यास भएको ।	१.५	
		ड. बातावरणका लागि विद्यालयले सेवा क्षेत्रका अभिभावकहरूलाई अभिमूखिकरण गरेको ।	२	
६	खेलकुद तथा अतिरिक्त कृयाकलाप	क. खेलकुदका लागि खेल समाप्ती तथा मैदान भएको	२	
		ख. खेलका लागि नियमित कार्ययोजना बनाई कार्यान्वय गरेको ।	१.५	
		ग. खेल शिक्षकको भूमिका तोकिएको शिक्षक	१	
		घ. स्थानिय संस्कृतिको संरक्षण तथा विकासका लागि प्रतियोगितात्मक रूपमा कार्यक्रम संचालन गरेको ।	२	
		ड. वर्षमा कम्तीमा ३० हप्ता अतिरिक्त कृयाकलाप संचालन गरेको ।	२	
		च. अतिरिक्त कृयाकलापका लागि वार्षिक कार्ययोजना बनाएको ।	१.५	
७	श्रोत पहिचान तथा परिचालन	क. विद्यालयले स्थानिय श्रोतहरूको पहिचान गरि परिचालन गरेको ।	३	
		ख. श्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरेको ।	२	
		ग. गाविस तथा जिविस लगायत अन्य निकायसंको श्रोतलाई परिचालन गर्न सकेको ।	३	
		घ. दीगो श्रोत तथा साधनहरू पहिचान गरि पहिचान गरेको ।	१	
		ड. निःशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको	२	
८	विद्यालय सुशासन	क. वार्षिक रूपमा अभिभावक भेला आयोजना गरि सार्वजनिक परिक्षण गरेको ।	२	
		ख. विद्यालय सुधार योजना बनाई सोको वार्षिक कार्ययोजना तैयार पारी कार्यान्वयन गरेको ।	२	
		ग. आय व्ययको नियमित सामाजिक परिक्षण गरेको ।	२	
		घ. सहभागितात्मक योजना तर्जुमा गरेको ।	२	
		ड. वाल क्लव गठन गरि व्यवस्थापन समितिमामा समेत राय लिने गरेको ।	२	
		च. महिलाहरूको सहभागिता न्यूनतम ४० प्रतिशत भन्दा बढि रहेको ।	२	
		ज. शिक्षक, अभिभावक, तथा विद्यार्थीहरूले पालन गर्ने आचारसंहिता तैयार पारी कार्यान्वयन गरेको ।	२	
		झ. छात्रबृति प्रभावकारी व्यवस्थापन गरेको ।	२	
		ज. अभिभावकहरूको सहभागिता प्रभावकारी रहेको ।	२	
		ट. विद्यालयले सेवा क्षेत्र भित्र अभिभावकहरू लाईक्षित कार्यक्रम संचालन गरेको	२	

		क. वाल सहभागिता:		
		● ब्यवस्थापन समितिमा प्रतिनिधित्व भएको	१	
		● गाविस तथा जिल्लाका अन्य संरचनाहरुमा सहभागिता गराएको ।	१	
		● वालिका तथा अन्य पछाडी रहेका वर्गहरुका सहभागिता	१	
		● गुनासो पेटिका तथा सोको संबोधनको ब्यवस्था गरिएको ।	१	
		ख. वाल संरक्षण:	१	
		● वालवालिकाहरुको सुरक्षा प्रवन्धको नीति निर्माण तथा कार्यान्वयन गरेको	१	
		● नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गरेको ।	१	
९	वालअधिकार	ग वाल विकास:	१	
		● विद्यालयमा घोषण सम्बन्ध कार्यक्रम संचालन गरेको ।		
		● अतिरिक्त कार्यक्रम संचालन गरेको ।	१	
		घ. वाच्च पाउने		
		● स्वच्छ वातावरणको ब्यवस्थापन	१	
		● वालश्रम न्यूनकरणका कार्यक्रम संचालन	२	
		● स्वच्छ पिउने पानीको प्रवन्ध गरिएको ।	१	
		● भौतिक संरचनाहरु आपतकालिनमैत्री भएको ।	१	
		जम्मा	१००	

नमूना विद्यालय र कक्षा कोठा निर्माणका लागि हुन् पर्ने न्युनतम सूचकहरु

शारीरिक सुरक्षा

- खेलका लागी खेल मैदान सुरक्षीत छ वा छैन ?
- कक्षाकोठाको संरचना सुरक्षीत छ वा छैन ?
- विद्यार्थीले जाडो र गर्मी दिनमा आराम महशुस गर्छन वा गर्दैनन ?
- केटा र केटीका लागी छुट्टा छुट्टै चर्पी छ वा कस्तो अवस्थामा रहेको छ ?
- चर्पी सफा छ ?
- सरसफाईका सामग्री बालिकाहरुको पहुचमा छ ?
- पिउने पानी र सफा गर्ने पानीको राम्रो व्यवस्था छ ?
- विद्यालय नजिक खाजा खाने ठाउ छ ?
- विद्यार्थीहरु घरबाट विद्यालय जादा सुरक्षित महशुस गर्छन ?
- विद्यार्थीले बर्षातको समयमा सुरक्षित महशुस गर्छन ?
- विद्यार्थीलाई अप्टेरो परेको बेला को संग भन्ने भनेर थाहा छ ?
- विद्यालयमा स्वास्थ्य शिक्षाको बारेमा पढाई हुन्छ ?
- प्रत्येक दिन शारीरिक क्रियाकलाप हुन्छ ?
- विद्यार्थीले विद्यालयमा शिक्षकहरुसंग सुरक्षित महशुस गर्छन । शिक्षकहरुले सकारात्मक व्यवहार प्रयोग गर्नुहुन्छ ?
- विद्यार्थीले अरु विद्यार्थीबाट सुरक्षित महशुस गर्छन । (उपनामले नबोलाउने । भगडा नगर्ने । नहेने)

मानसिक सुरक्षा

- विद्यार्थीलाई थाहा छ कि कससंग करा गर्ने भनेर यदि तिनीहरु विद्यालयमा अथवा बाटोमा दुखी भए भने ।

- विद्यार्थीले अरु विद्यार्थीसंग सुरक्षित र आनन्द महशुस गर्छन ।
- शिक्षकले विद्यार्थीलाई सकारात्मक व्यवहार गर्नुहुन्छ ।
- शिक्षकले विद्यार्थीलाई कहिल्यै हेप्नुहुदैन ।
- विद्यार्थीले कक्षाकोठामा उनीहरुको विचार ढुक्कसंग राख्छन ।
- यदि विद्यार्थीले पढाएको बुझेनन भने उनीहरुले ढुक्कसंग आफुले नबुझेको कुरा बताउछन ।
- विद्यालयमा विद्यार्थीको रुची अनुसार पढाई हुन्छ ।
- विद्यालयमा विद्यार्थीलाई उनीहरुको अनुभव र सुझाव बताउने अवसर दिने ।
- शिक्षकले विद्यार्थीलाई सकारात्मक व्यवहार गर्नुहुन्छ ।

सामाजिक सुरक्षा

- विद्यार्थी र शिक्षकले एक अर्कालाई आदर गर्ने
- विद्यार्थीले विद्यालयको निती नियम बुझ्ने र पालना गर्ने
- विद्यार्थीले बराबर रूपमा सिक्न पाएको महशुस गरेका छन ।
- शिक्षक र विद्यार्थीले एक अर्कालाई आदर गर्छन ।
- साना कक्षाका विद्यार्थीका लागी शिक्षक र माथिल्लो तहका विद्यार्थीले नमुनाको रूपमा व्यवहार गर्ने प्रोत्साहन गरि न्छ ।
- विद्यार्थीले विद्यालय त्रियाकलापको महत्व र समावेश भएको महशुस गर्छन ।
- विद्यार्थीले केटा साथी र केटी साथी संग सुरक्षित महशुस गर्छन ।
- विद्यालयमा विद्यार्थी र शिक्षक साथी जस्तै छन ।
- अभिभावक विद्यालयको सकारात्मक व्यवहार नीति का बारेमा सचेत छन र सहयोग पनि गर्छन ।
- विद्यालयमा अभिभावकलाई स्वागत गरिन्छ ।
- विद्यालयले अभिभावको विचार र सहयोगलाई प्रोत्साहन दिन्छ ।

नमुना विद्यालयका लागि गरिएका मुख्य कार्यहरू:

स्थानिय सरकार:

समुदाय:

सिद्धार्थ सामाजिक विकास केन्द्र:

स्वयं विद्यालय:

मुख्य उपलब्धीहरू

सिकाई:

बाधा तथा चुनौती:

